

UN PALAU AL NUCLI ANTIC

El **Palau Güell** (1886-1889) és un palau construït al nucli històric, al barri del Raval. L'Eixample ja es trobava en plena construcció, però la Rambla encara mantenia el caràcter de carrer senyorial, amb residències com el Palau Moja, propietat dels López (la família de l'esposa d'Eusebi Güell). Güell havia heretat del seu pare dues finques a la Rambla on, al pis principal, havia viscut la família. Eusebi Güell i la seva esposa van anar a viure a aquesta residència familiar perquè van haver d'abandonar, per plets amb els veïns, la casa del comte de Fonollar del carrer de Portaferriera, a l'altre costat de la Rambla, on havien viscut des que havien conretat matrimoni.

Güell va comprar diverses finques al carrer Nou de la Rambla, que havia estat el primer carrer obert al Raval amb un traçat modern però que, a diferència dels carrers de l'Eixample, era estret i amb poca llum. Güell volia unir el seu nou palau amb la residència familiar de la Rambla pel pati interior d'illa. Va comprar també algunes finques de la mateixa illa, en el carrer paral·lel a la Rambla i perpendicular a Nou de la Rambla, per poder ampliar el seu palau.

Antoni Gaudí va construir un palau que responia a les necessitats familiars i socials de Güell, i que aprofitava de manera magistral l'escàs espai disponible. Va distribuir les estances al voltant d'un espai central, concebut a la manera dels patis dels grans casals barcelonins des de l'època medieval, que va cobrir amb una gran cúpula.

TRES CASES DE VEÏNS A L'EIXAMPLE CENTRAL

La **Casa Calvet** (1898-1899) –edifici de novena planta en un solar buit–, la **Casa Batlló** (1904-1906) –reforma d'una casa de veïns– i la **Casa Milà** (1906-1912) –construïda on abans hi havia una casa unifamiliar envoltada de jardí–, responen totes tres a la tipologia d'edifici entre mitgeres, amb locals comercials a la planta baixa, un gran pis per a residència dels propietaris a la planta principal i pisos de lloguer a les plantes superiors. Les tres cases estan situades a l'espai central de l'Eixample ideat per Ildefons Cerdà, l'àrea edificada del qual s'estenia amb rapidesa des de 1860.

Aquest eixample central havia estat el primer espai ocupat per famílies acomodades que, un cop enderrocades les muralles, havien deixat el nucli antic per fer-s'hi palautes amb jardí al costat de cases de veïns de qualitat més modesta. A partir de l'última dècada del XIX, aquesta àrea es va consolidar com a zona residencial burgesa i com a zona comercial i de negocis. La ràpida revalorització d'aquest nou centre urbà va fer rendible l'enderroc dels palautes edificats pocs anys abans per construir edificis de pisos que obtenien un rendiment econòmic superior del sòl. Va portar també a un procés de millora i embelliment dels edificis de pisos ja edificats. Tot plegat va coincidir amb l'esclat del llenguatge modernista, i aquest va ser el codi que varen utilitzar molts arquitectes per donar forma a aquesta requalificació del nou centre comercial i burges.

Els desencontres que en tots tres casos es varen produir entre les propostes de Gaudí i les ordenances municipals reflectien les dificultats de la tipologia de casa entre mitgeres de l'Eixample per formalitzar una arquitectura vistosa i representativa, com la que Gaudí aspirava a construir i els promotors requerien al seu arquitecte.

LA CIUTAT, EL MODERNISME I GAUDÍ

UN MODERNISME PERIFÈRIC?

Per què a Barcelona es dona aquesta arquitectura modernista o Art Nouveau que no trobem a les grans ciutats europees? A París, malgrat la gran aportació de Guimard, és un fenomen minoritari. El Modernisme apareix a ciutats com Brussel·les, Nancy, Glasgow, Riga, Hèlsinki, Bad Nauheim, Ljubljana, Budapest o Viena, ciutats on hi havia una burgesia puixant que cercava protagonisme enfront dels respectius estats o imperis.

Aquestes ciutats allunyades de les que aleshores es veien com els grans nuclis de decisió del continent –París, Londres o Berlín– van recórrer a l'arquitectura per definir una imatge nova i diferent. Barcelona va anar encara més enllà, i la seva arquitectura –sobretot la d'Antoni Gaudí, però també la de Lluís Domènech i Montaner, Josep M. Puig i Cadafalch i tants d'altres– és d'una singularitat extrema en la seva voluntat de crear un llenguatge arrelat i universal alhora. La ciutat de Barcelona, amb la intenció de convertir-se en la capital de la nova Catalunya, no podia renunciar a fer de la seva arquitectura un signe d'identitat.

La voluntat de representació urbana de l'arquitectura modernista topava, però, amb les dificultats d'individualitzar les façanes en la tipologia constructiva dels edificis entre parets mitgeres de l'Eixample, tan ben adaptada a la imatge urbana de París i d'altres grans capitals. D'aquí les diatribes d'alguns arquitectes i propietaris contra la geometria de l'Eixample. Tot i això, arquitectes i propietaris van fer possible aquesta Barcelona un punt extravagant, que va adquirir notorietat des de la perifèria d'Europa amb la definició d'una imatge urbana singular, lluny de l'estereotip habitual de les grans ciutats europees.

ARQUITECTURA I POLÍTICA MUNICIPAL

El 1891, el consistori barceloní va aprovar unes noves ordenances municipals que introduïen millores evidents en els temes de sanejament, però que alhora permetien una major densitat urbana en admetre edificis de més alçària i profunditat. Les noves ordenances també donaven més protagonisme a les façanes, autoritzant la construcció de tribunes, templets i tot tipus d'aplicació ornamental. El primer Eixample havia estat edificat segons l'estricta normativa de la ciutat vella, que imposava regularitat a les façanes, marcant les línies de cornisa i el ritme de les balconades de manera similar a d'altres ciutats europees. Les noves ordenances obrien la porta a la creativitat en la composició i oferien la possibilitat als propietaris de distingir el seu edifici.

LA MODERNITAT DEL MODERNISME

Avui afirmem sovint que el Modernisme és la versió catalana, local, de l'Art Nouveau internacional, però no ho veiem pas així els arquitectes catalans del moment. Eren conscients –i així ho va escriure Puig i Cadafalch el 1904– que estaven definint una *nova* arquitectura moderna i catalana, cosmopolita i autòctona alhora, com corresponia a una Barcelona i una Catalunya renaixents. La historiografia ha manllevat el concepte de Modernisme que, a l'origen, només s'aplicava a la literatura i a les arts plàstiques per convertir-lo en un concepte definidor d'una època.

ARQUITECTURA I ORNAMENTACIÓ

Per als tractadistes d'arquitectura, des del segle XVIII, l'ornamentació era el que donava el *caràcter* a l'arquitectura, l'element que ajudava a fer explícita la seva funcionalitat i els seus objectius simbòlics. L'ornamentació havia d'estar integrada en el sistema constructiu de l'edifici. Aquests principis es mantingueren inalterables entre els arquitectes modernistes. En aquell moment, simplement, es canviaren els codis formals: es deixaren de banda els models històrics per recombinar-los lliurement, incorporant la natura com a font d'inspiració. Gaudí va portar la identitat entre arquitectura i ornament més enllà que qualsevol altre arquitecte coetani. Per a Gaudí, l'arquitectura reeixia a obtenir el seu valor simbòlic i la capacitat per explicar idees mitjançant el tractament acurat de l'ornamentació.

LES DUES CATEDRALS DE GAUDÍ

En els anys en què iniciava la seva carrera professional, Gaudí va entrar a treballar en el taller de l'arquitecte Joan Martorell. El 1882, Martorell es va presentar al concurs per al projecte de la façana de la catedral de Barcelona, que Gaudí va ajudar a dibuixar. Sota la influència de l'arquitectura neogòtica victoriana, Martorell i els joves arquitectes que l'ajudaven van optar per un "gòtic modern", una interpretació creativa que compaginava la funcionalitat constructiva del gòtic amb una gran llibertat de composició. Un any més tard, també mitjançant Martorell, Gaudí va rebre l'encàrrec de continuar amb les obres del temple de la Sagrada Família i va iniciar una recerca estructural i simbòlica sobre l'arquitectura gòtica que el portà a solucions insòlites i originals.

GAUDÍ/BCN

GUIA D'HISTÒRIA URBANA

MUHBA

Ajuntament de Barcelona

bcn.cat/
museuhistoria
facebook.com/barcelonacultura
twitter.com/bcn cultura

Museu d'Història de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Informació i reserves:
Tel. 93 256 21 22
reservesmuhba@bcn.cat

GUIES D'HISTÒRIA URBANA DEL MUHBA:

1. BARCINO/BCN	8. DEFENSA 1936-39/BCN
2. GAUDÍ/BCN	9. ORIENT/BCN
3. DIAGONAL/BCN	10. SEAT 1950-65/BCN
4. PARCS/BCN	11. POBLENOU/BCN
5. GÒTIC/BCN	12. TEATRES/BCN
6. AIGUA/BCN	13. COOPERATIVES 1842-1939/BCN
7. BARRAQUES/BCN	

©MUHBA 2010

2a edició: juliol de 2012, revisada

AUTORIA:

Mar Leniz
Text: "La ciutat, el modernisme i Gaudí", Mireia Freixa

FOTOGRAFIA:

Anna Oswald Cruz, 2010 // AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona); Arxiu Fotogràfic de l'Institut Municipal de Museus de Reus; AMAB (Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona); Arxiu Obra Social Caixa Catalunya; Arxiu Temple Expiatori de la Sagrada Família; Biblioteca de Catalunya; Col·lecció Ernest Boix. Cercle Cartòfil de Catalunya; Fototeca.cat; Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic. Arxiu Mas; Reial Catedral Gaudí; Cartografia propietat de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (www.icc.cat)

COORDINACIÓ:

Elisenda Curà

IDEACIÓ FORMAL I DISSENY:

Montserrat Cucurella-Jorba

LA NOVA CATEDRAL A LLEVANT DE L'EIXAMPLE

El **Temple Expiatori de la Sagrada Família** (1883-1926) representa la creació d'una nova catedral a la nova ciutat metropolitana. L'illa adquirida per edificar el temple corresponia a la part d'eixample inclosa dins del terme municipal de Sant Martí de Provençals, que no es va unir a Barcelona fins al 1897. L'emplaçament escollit era aleshores a la perifèria de la metròpoli en expansió i el nou temple creixia envoltat d'habitatges modestos, magatzems, fàbriques i tallers. Tanmateix, la proximitat amb la futura plaça de les Glòries revelava la voluntat d'ubicar la nova catedral prop del que, segons les previsions de Cerdà, havia de ser en un futur llunyà el punt més central de Barcelona.

Gaudí va heretar un projecte que ja estava començat i es va trobar amb la dificultat d'encaixar la seva proposta en una illa quadrada de l'Eixample. Amb vista a aprofitar al màxim l'espai, va concebre el claustre al voltant del temple. Aquest es disposaria en una planta basilical de cinc naus amb un creuer de tres naus. Per arribar al nivell del temple, que està per sobre del nivell del carrer, Gaudí va projectar una escala monumental davant de la façana de la Glòria, la qual cosa obligava a envair l'illa contigua, a l'altra banda del carrer Mallorca.

Abans de l'aprovació del Pla d'enllaços de 1917, que recollia algunes propostes del projecte guanyador del concurs convocat per l'Ajuntament l'any 1903, de Léon Jaussely, Gaudí va elaborar diversos plànols dels voltants del temple, a petició primer del mateix Jaussely i després de l'Ajuntament. En aquests plànols, proposava una zona lliure a l'entorn del temple en forma d'estrella per donar nous angles de visió en perspectiva. Amb aquest motiu va fer també diverses al·legacions a les solucions proposades per l'Ajuntament, com la que mostra la coberta d'aquesta guia d'història urbana.

UN PARC RESIDENCIAL A LA PART ALTA DE LA CIUTAT

El **Park Güell** (1900-1914) és el resultat d'una operació immobiliària en dues finques rurals adquirides per Eusebi Güell al barri de la Salut de l'antic municipi de Gràcia, unit a Barcelona poc abans, l'any 1897. Es trobaven a la zona coneguda com la Muntanya Pelada. Güell volia crear una urbanització residencial, que es projectaria com un parc, per viure-hi 60 famílies. Es tractava d'una urbanització privada, tancada per un mur i amb servei de porteria.

A partir de 1900, amb una deliberada i fins i tot irònica distorsió del llenguatge clàssic, Gaudí va urbanitzar els terrenys i va construir els elements comuns del condomini residencial, com els pavellons de l'entrada, l'escalinata, la sala hipòstila destinada a lloc de trobada i mercat o la gran plaça central, sostinguda per columnes que s'inclinen, en el seu perímetre exterior. En la construcció dels vials es va fer un ús sofisticat dels sistemes tradicionals per captar aigua i evitar l'erosió, tot esperant que la vegetació recobriria, amb el temps, la major part de la seva estructura. El projecte aspirava a harmonitzar orgànicament forma construïda i renaturalització.

Les condicions d'adquisició i edificació de les parcel·les eren molt restrictives. Només es podia edificar una sisena part del sòl, i l'alçària i la ubicació dels habitatges no podien obstaculitzar les vistes ni l'assolament. Güell va encarregar a Francesc Berenguer, col·laborador de Gaudí, la construcció d'una casa mostra com a reclam, però només es va arribar a edificar una altra casa, que encara avui és privada. Gaudí va anar a viure a la casa mostra el 1906 i, poc després, Güell es va traslladar a Can Muntaner de Dalt, l'antic mas que hi havia en els terrenys del parc i que temps després es va transformar en l'escola que continua activa en l'actualitat. Les obres es van aturar l'any 1914. La burgesia preferia l'Eixample central, les cases a Sant Gervasi o la contemporània urbanització del Tibidabo, que tenia unes condicions d'edificació menys restrictives. El Park Güell quedava, de fet, lluny de l'àrea d'expansió de la ciutat burgesa.

GAUDÍ / BCN

CASA MILÀ

(1906-1912)
Passeig de Gràcia, 92

Pere Milà i Camps, empresari i polític casat amb una vídua acabalada, **Roser Segimon i Artells**, volia fer-se una casa singular. Va enderrocar la casa envoltada de jardí que posseïa la seva esposa al passeig de Gràcia per construir una casa de veïns i, per fer-la, va escollir Antoni Gaudí, l'arquitecte que havia reformat la casa del seu amic Josep Batlló.

Pere Milà i Camps © Arxiu Obrer Social Casa de Catalunya
Roser Segimon i Artells © Arxiu Obrer Social Casa de Catalunya

Gaudí va construir un edifici que no s'ajustava a les ordenances municipals. Les bastides ocupaven tota la vorera del carrer i l'edifici excedia el seu contorn edificable en planta i sobrepassava de molt l'alçària màxima permesa. Al final, la Comissió d'Eixample va permetre acabar l'edifici al·legant que tenia caràcter monumental i que, per tant, no havia d'ajustar-se a les normatives.

Passeig de Gràcia, encreuament amb el carrer de Provença, 1927 © Arxiu Mas

La Casa Milà va rebre el nom popular de "La Pedrera". L'encontre entre la racionalitat geomètrica de l'Eixample de Cerdà i la voluntat ondulant de l'obra de Gaudí han fet de la Casa Milà una de les joies de l'arquitectura. Tanmateix, el seu aspecte irregular no va ser unànimement aplaudit al seu temps i fou l'objectiu de múltiples caricatures. La incomprensió de l'edifici i l'acabament bruscat de les relacions entre Gaudí i els Milà, per diverses desavinences, podrien haver estat la causa del fet que la burgesia barcelonina ja no encarregués cap més edifici a Gaudí.

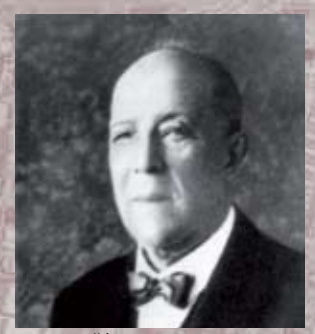

Acudit de Picarol
L'Esquella de la Torrao, 1912

CASA BATLLÓ

(1904-1906)
Passeig de Gràcia, 43

Josep Batlló i Casanovas, industrial del tèxtil, va decidir fer una reforma integral de la casa de veïns que tenia al passeig de Gràcia. Batlló volia que la seva casa no s'assemblés a les altres i per això va escollir l'arquitecte dels Güell, que també era l'arquitecte que havia guanyat, pocs anys abans, el premi al millor edifici de l'any atorgat per l'Ajuntament de Barcelona a la Casa Calvet.

Josep Batlló i Casanovas © Real Cèdrea Gaudí

Gaudí va canviar notablement l'aspecte exterior de la casa i va reorganitzar els espais interiors. Va afegir dues plantes, cosa que va ser qüestionada perquè excedia els límits de les ordenances municipals. D'altra banda, però, va fer una terrassa a la part superior esquerra de l'edifici per anivellar la Casa Batlló amb la veïna Casa Amatller, de Puig i Cadafalch, i evitar així que el seu edifici deixés la paret mitgera a la vista.

Casa Batlló, 1910 / © Arxiu Mas

La Casa Batlló va causar un gran impacte a Barcelona i va ser seleccionada per l'Ajuntament, l'any 1906, com un dels millors edificis de la ciutat. Amb la Casa Amatller (Josep Puig i Cadafalch, 1898) i la Casa Lleó Morera (Lluís Domènech i Montaner, 1903) forma part del que es va acabar per anomenar "la Mançana de la Discòrdia", perquè en la mateixa illa de cases coincideixen tres solucions formals de diferent resolució estètica.

"La Mançana de la Discòrdia", 1910-1920 © Col·lecció Ernest Boix, Cercle Cartòfil de Catalunya

© Arxiu fotogràfic de Barcelona

PAVELLONS DE LA FINCA GÜELL

(1884-1887)
Avinguda de Pedralbes, 7

© Arxiu Mas

TANCA DE LA FINCA MIRALLES

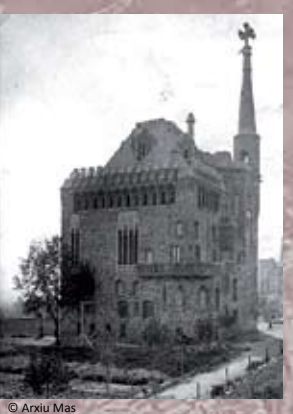
(1902)
Passeig de Manuel Girona, 55-61

© Arxiu Mas

COL·LEGI DE LES TERESIANES

(1888-1889)
Carrer de Ganduxer, 85

© Arxiu Mas

TORRE BELLESGUARD

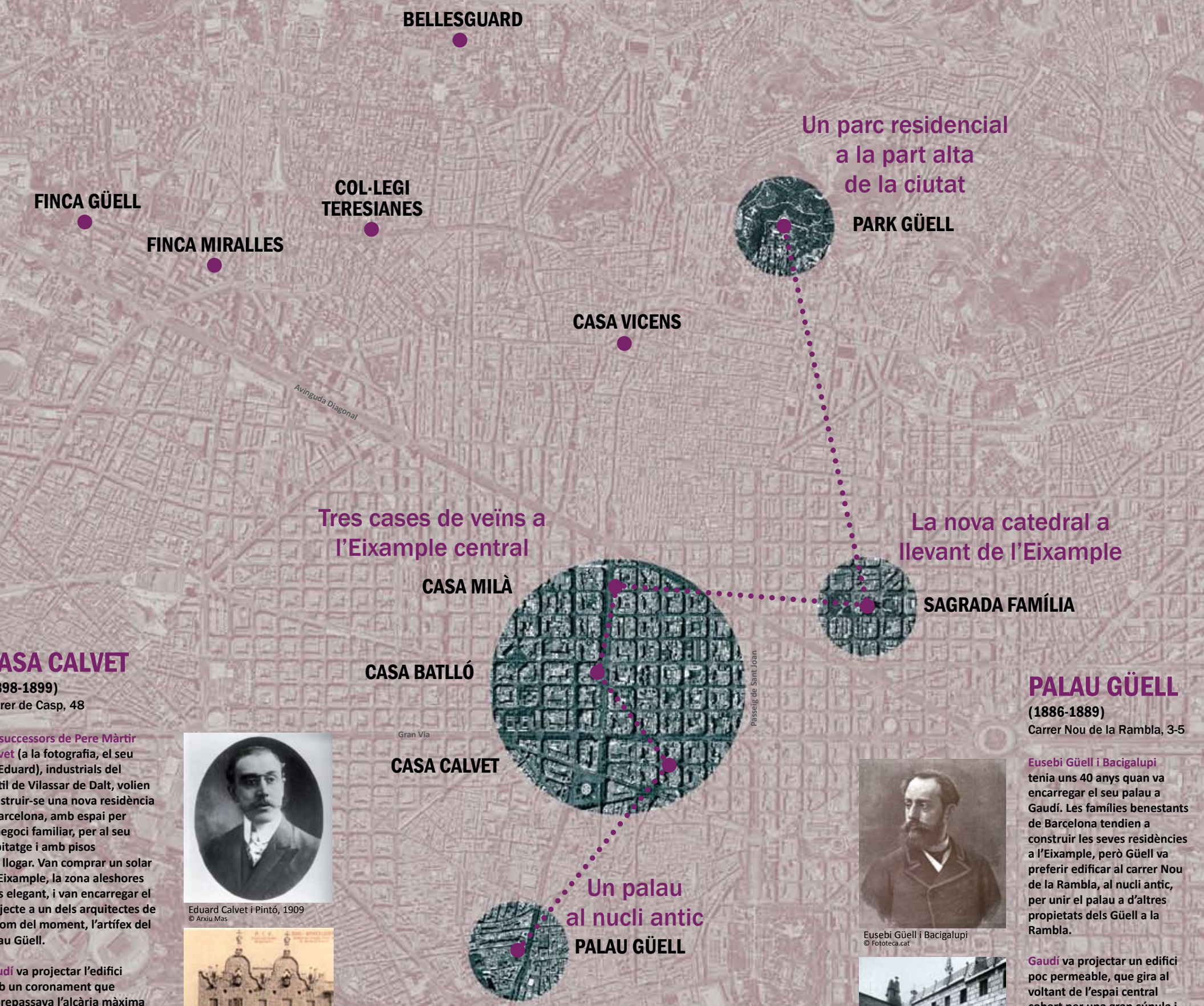
(1900-1909)
Carrer de Bellesguard, 16-20

© Col·lecció Ernest Boix, Cercle Cartòfil de Catalunya

CASA VICENS

(1883-1888)
Carrer de les Carolines, 18

FINCA GÜELL

COL·LEGI TERESIANES

BELLESGUARD

FINCA MIRALLES

CASA VICENS

Un parc residencial a la part alta de la ciutat

PARK GÜELL

Tres cases de veïns a l'Eixample central

CASA MILÀ

CASA BATLLÓ

CASA CALVET

(1898-1899)
Carrer de Casp, 48

Els successors de Pere Màrtir Calvet (a la fotografia, el seu fill Eduard), industrials del tèxtil de Vilassar de Dalt, volien construir-se una nova residència a Barcelona, amb espai per al negoci familiar, per al seu habitatge i amb pisos per llogar. Van comprar un solar a l'Eixample, la zona aleshores més elegant, i van encarregar el projecte a un dels arquitectes de renom del moment, l'artífex del Palau Güell.

Eduard Calvet i Pintó, 1909 © Arxiu Mas

Casa Calvet / © Col·lecció Ernest Boix, Cercle Cartòfil de Catalunya

Gaudí va projectar l'edifici amb un coronament que sobrepassava l'alçària màxima permesa per les ordenances municipals. Els plànols presentats a l'Ajuntament van ser retornats, però Gaudí va negar-se a modificar el projecte i es va limitar a traçar una línia horitzontal a l'alçària màxima permesa, deixant la façana interrompuda bruscament. Eduard Calvet va fer les gestions adients i finalment el projecte es va construir tal com Gaudí havia previst.

La Casa Calvet va ser guardonada l'any 1900, per l'Ajuntament de Barcelona, amb el premi al millor edifici de la ciutat acabat l'any 1899, en la primera edició del Concurs d'Edificis Urbans. El premi del concurs consistia en una placa de bronze que es fixava a la façana de l'edifici premiat i un diploma que s'entregava a l'arquitecte del projecte.

Diploma, 1900 © Arxiu fotogràfic de l'Institut Municipal de Reus

CASA CALVET

Un palau al nucli antic

PALAU GÜELL

La nova catedral a llevant de l'Eixample

SAGRADA FAMÍLIA

PALAU GÜELL

(1886-1889)
Carrer Nou de la Rambla, 3-5

Eusebi Güell i Bacigalupi tenia uns 40 anys quan va encarregar el seu palau a Gaudí. Les famílies benestants de Barcelona tendien a construir les seves residències a l'Eixample, però Güell va preferir edificar al carrer Nou de la Rambla, al nucli antic, per unir el palau a d'altres propietats dels Güell a la Rambla.

Eusebi Güell i Bacigalupi © Fototeca.cat

Façana posterior del Palau Güell © Arxiu Mas

Gaudí va projectar un edifici poc permeable, que gira al voltant de l'espai central cobert per una gran cúpula i se separa del seu entorn –el palau afrontava amb un local de reputació dubtosa, l'Eden Concert. La planta noble del palau connectava pel pati interior d'illa, a través d'un passadís, amb un dels edificis propietat dels Güell a la Rambla.

El Palau Güell va ser inaugurat el 1888, malgrat que no estava acabat del tot, perquè es va utilitzar com a espai de recepcions oficials amb motiu de l'Exposició Universal de 1888. L'edifici va causar un gran impacte a la ciutat. El posterior deteriorament de l'entorn urbà del palau i la situació política i social, molt tensa, van empènyer Güell a traslladar-se, cap al 1907, a la seva urbanització de la part alta de la ciutat, el Park Güell.

Palau Güell, 1910 / © Col·lecció Ernest Boix, Cercle Cartòfil de Catalunya

PARK GÜELL

(1900-1914)
Carrer d'Olot, s/n

Eusebi Güell i Bacigalupi © Arxiu Mas

Eusebi Güell i Bacigalupi, industrial del tèxtil, mecenes de les arts i polític, tenia més de 50 anys quan va encarregar el projecte del Park Güell a Antoni Gaudí. Güell volia crear una urbanització privada, amb serveis comuns i seguretat, per a famílies acomodades que podrien viure en cases rodejades de jardí, en un entorn més saludable que el del centre de la ciutat, sense perdre de vista els seus negocis.

Gaudí va urbanitzar els terrenys. Va respectar la vegetació existent i va plantar espècies vegetals mediterrànies. Va crear sistemes de captació i emmagatzemament d'aigua per combatre l'erosió i afavorir la regeneració vegetal. Va idear els serveis comuns i tota la xarxa de camins, amb viaductes, escales i murs que salvaven la topografia i que podien quedar recoberts per la vegetació.

Vista parcial del Park Güell, 1905 © Col·lecció Ernest Boix, Cercle Cartòfil de Catalunya

El Park Güell va ser un fracàs com a projecte de condomini residencial. Només es van construir dues cases de les 60 previstes, i una d'elles era la casa mostra de la urbanització. La reticència de la burgesia barcelonina a traslladar-se a aquella zona mal comunicada i les restrictives clàusules d'utilització i de construcció de les parcel·les són algunes de les possibles causes d'aquest fracàs. El parc va ser adquirit per l'Ajuntament i obert al públic l'any 1926.

Entrada al Park Güell, 1905 © Col·lecció Ernest Boix, Cercle Cartòfil de Catalunya

TEMPLE EXPIATORI DE LA SAGRADA FAMÍLIA

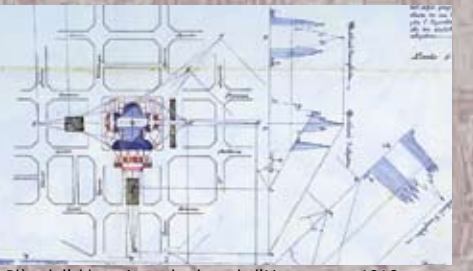
(1883-1926)
Plaça de la Sagrada Família, s/n

Josep Maria Bocabella i Verdaguier, llibreter que havia fundat l'Associació Espiritual de Devots de Sant Josep el 1866, volia fer un temple dedicat a la Sagrada Família. L'associació va adquirir tota una illa a la zona dreta de l'Eixample, i l'arquitecte Francesc de Paula del Villar va fer el projecte del temple seguint els models neogòtics, molt emprats aleshores en les noves esglésies. Per discrepàncies amb els promotors, Villar abandonà les obres quan només s'havia començat a construir la cripta.

Josep Maria Bocabella i Verdaguier © Temple Expiatori de la Sagrada Família

Gaudí va acceptar l'encàrrec de continuar les obres, però va transformar totalment el projecte de Villar. Va projectar una escala monumental que envaïa l'illa contigua a la de la Sagrada Família, a l'altre costat del carrer Mallorca, i va elaborar tot un seguit d'al·legacions al plans de l'Ajuntament per aconseguir visions del temple en perspectiva. L'arquitecte va morir el 1926 i va deixar inacabada la seva gran obra.

Plànol d'al·legacions als plans de l'Ajuntament, 1916 © Temple Expiatori de la Sagrada Família

La Sagrada Família es troba encara en construcció, a pesar de la polèmica sobre l'adequació del projecte als plans de Gaudí i sobre la conveniència de continuar una obra com aquesta. El 7 de novembre de 2010, un cop acabat l'interior, el papa Benet XVI va consagrar el temple com a basílica menor. Les propostes d'ordenació dels voltants del temple que havia fet Gaudí no es van portar a terme, però es va obrir una via en diagonal des de l'Hospital de Sant Pau fins a la Sagrada Família, l'actual avinguda Gaudí, i es van preveure dues places, davant de les façanes del Naixement i de la Passió.

Vista aèria del temple de la Sagrada Família, 1927 © Arxiu fotogràfic de Barcelona

ESCOLES PROVISIONALS DE LA SAGRADA FAMÍLIA

(1909)
Plaça de la Sagrada Família, s/n

© Real Cèdrea Gaudí